

บทบาทของผู้พิพากษาในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง

เบญจา กาฬิง *

รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี**

บทคัดย่อ

การตัดสินคดีของศาล เบื้องต้นศาลจะต้องฟังข้อเท็จจริงให้ยุติเสียก่อนว่าจำเลยได้กระทำตามข้อกล่าวหาหรือตามคำฟ้องของโจทก์หรือไม่ ศาลจึงจะใช้ข้อกฎหมายตัดสินต่อไปว่า การกระทำของจำเลยเป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ แต่ถ้าฟังข้อเท็จจริงว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด หน้าที่ หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ ศาลก็ต้องตัดสินยกฟ้องโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาข้อกฎหมายต่อไป

ปัจจุบันการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่งของไทยยังไม่สามารถได้ข้อเท็จจริงที่ครบถ้วน ถูกต้องตรงความจริง เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย เปิดโอกาสให้มีการอาศัยช่องว่างของกฎหมายวิธีพิจารณาความเพื่่อมุ่งเอาชนะคดีกัน ทั้งกฎหมายไม่ได้กำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ไว้ให้ชัดเจน, มีบทตัดพยานหลักฐานที่เคร่งครัดเกินความจำเป็น และบทบาทของผู้พิพากษายังคงมีบทบาทในเชิงรับ (Passive Role) เป็นส่วนใหญ่

ด้วยเหตุนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสาเหตุแห่งปัญหาดังกล่าว โดยได้ศึกษาประวัติของกฎหมายลักษณะพยานของไทย แนวคิด บทบัญญัติของกฎหมาย แนวปฏิบัติของผู้พิพากษา ทนายความและบุคคลที่เกี่ยวข้อง และศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคดังกล่าว เพื่อให้มีการตัดสินคดีตรงต่อความจริงและเกิดความยุติธรรมมากยิ่งขึ้น

โดยผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวดังต่อไปนี้ เห็นควรให้เพิ่มบทบาทศาลให้เป็นเชิงรุกมากยิ่งขึ้น โดยการซักถามพยาน เป็นหน้าที่ของศาล เพราะการที่ศาลถามพยานเองจึงอาจได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องกว่า ตรงประเด็นกว่า และสามารถขจัดปัญหาที่ทนายความแต่ละฝ่ายจะใช้ชั้นเชิงในการถามพยาน และการรวบรวมพยานหลักฐาน เนื่องจากมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดอำนาจศาลอย่างกว้างขวางแต่ในทางปฏิบัติไม่ได้นำมาใช้ ดังนั้นควรจะมีมาตรฐานมารองรับไว้ว่าให้ถือเป็นที่ของผู้พิพากษาที่จะค้นหาพยานหลักฐาน เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมของคู่ความที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ควรกำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งให้ชัดเจนและเหมาะสมแก่ประเภทของคดี เพื่อจะได้ข้อเท็จจริงแห่งคดีมากยิ่งขึ้น ยกเลิกบทตัดพยานที่เกินความจำเป็น อย่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 94 เพราะมีกฎหมายสารบัญญัติไว้ด้วย แบบและหลักฐานแห่งนิติกรรมสัญญาไว้ชัดเจนแล้ว ทั้งกับสภาพ

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

** ที่ปรึกษาวិทยานิพนธ์หลัก

สังคมของประเทศ เพราะวัฒนธรรมของคนไทยไม่ได้ให้น้ำหนักกับตัวหนังสือหรือลายลักษณ์อักษรมาก แต่กลับให้ความสำคัญกับความเกรงใจของคู่สัญญา และนอกจากนี้ควรยกเลิกบทตัดพยานตามประมวลรัษฎากรมาตรา 118 เพราะเพราะเจตนารมณ์ของการร่างกฎหมายดังกล่าวไม่ได้เป็นไปตามหลักกฎหมายลักษณะพยานแต่อย่างใด แต่กลับเป็นตัวบทกฎหมายที่ทำลายระบบกฎหมายลักษณะพยานส่งผลทำให้การตัดสินคดีของศาลแม้จะถูกต้องตามกฎหมายและไม่ตรงต่อความเป็นจริง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชนเกิดความเสื่อมศรัทธาหรือความเชื่อถือในการวินิจฉัยตัดสินคดีของศาลและความเคารพต่อสถาบันศาลยุติธรรมลดน้อยลงไป

1. บทนำ

การตัดสินคดีของศาล เบื้องต้นศาลจะต้องฟังข้อเท็จจริงให้ได้ความก่อนว่า จำเลยได้กระทำการตามข้อกล่าวหาหรือตามคำฟ้องของโจทก์หรือไม่ ถ้าได้ความจริงว่าได้กระทำการตามที่โจทก์ฟ้องจริง ศาลจึงจะใช้ข้อกฎหมายตัดสินต่อไปว่า การกระทำของจำเลยเป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์หรือเป็นการกระทำผิดหน้าที่หรือไม่ แต่ถ้าฟังข้อเท็จจริงว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิดหน้าที่หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ ศาลก็ต้องตัดสินยกฟ้องโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาข้อกฎหมายต่อไป ย่อมแสดงให้เห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าข้อกฎหมาย หรือจะเรียกว่าสำคัญกว่า ก็ไม่ผิด (หลวงสถิตย์ธรรมาธิบดี (เปลี่ยน ลีละศรี, 2549, น. คำชี้แจง)) และบ่อยครั้งที่คู่ความแพ้ชนะกันที่เทคนิคตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ ทั้งที่ข้อเท็จจริงยังไม่ยุติหรือยังไม่ได้ความว่าการกระทำของจำเลยเป็นการปฏิบัติผิดหน้าที่ หรือเป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์หรือไม่ยิ่งไปกว่านั้นความเจริญที่บริสุทธิ์แท้จริงของศาล อยู่ที่ตรงผลของการตัดสินคดีที่ถูกต้องตรงความเป็นจริง แต่วิธีที่จะดำเนินงานของศาลยุติธรรมให้ไปสู่นโยบายอันนี้ จำต้องให้ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนคดี และทนายความ เอาใจใส่ค้นคว้าในหลักข้อเท็จจริงอย่างหลักวิชากฎหมาย ด้วยเหตุนี้การแสวงหาข้อเท็จจริงจะต้องศึกษาข้อเท็จจริงให้ละเอียดถี่ถ้วนและตรงต่อความเป็นจริงมากที่สุดเพราะการตัดสินที่ถูกต้องกับความเป็นจริง โดยผู้พิพากษาหรือศาลจะต้องให้โอกาสแก่คู่ความเพื่อให้คู่ความใช้โอกาสนั้นคุ้มครองผลประโยชน์ของตนเอง และให้คู่ความได้ใช้สิทธิเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และในขณะเดียวกันศาลมีหน้าที่คุ้มครองสาธารณประโยชน์ กล่าวคือ ศาลจะต้องควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้มีประสิทธิภาพทางการบริหาร อันมุ่งสู่ประสิทธิผลคือ การตัดสินที่ยุติเด็ดขาด ยังความสงบและความมั่นคงสูงสุดให้แก่ประชาชน เพราะภัยของการตัดสินคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงถือเป็นภัยร้ายแรงแก่ชาติและบุคคลยิ่งนัก

2. บทบาทของศาลในการแสวงหาความจริง

บทบาทของศาลในการแสวงหาความจริงในกระบวนการพิจารณา นั้นมีอยู่ 2 ระบบ ได้แก่ ระบบวิธีพิจารณาที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุก (Active Role) และระบบวิธีพิจารณาที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับ (Passive Role) ในกระบวนการพิจารณา โดยการค้นหาความจริงในคดีของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) จะใช้ระบบที่ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรับเป็นหลักโดยผู้พิพากษาจะค่อนข้างวางตัวเป็นกลาง ไม่ค่อยมีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณา ไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มคดี และไม่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพิจารณา ดังเช่น ทัศนคติ ส่วนการค้นหาความจริงในคดีของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบซีวิล ลอว์ (Civil Law System) จะใช้ระบบที่ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรุกเป็นหลัก โดยผู้พิพากษาจะมีบทบาทในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นอย่างมาก (สมบัติ พุทธิพงษ์ศักดิ์, 2553, น. 57)

การที่จะทราบว่าประเทศหนึ่งใช้ระบบการค้นหาความจริงแบบใด จะต้องพิจารณาว่าระบบกฎหมายของประเทศนั้น ได้รับการออกแบบมาให้ใช้ระบบใดเป็นหลัก เพราะอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันแทบจะไม่มีประเทศใดที่ใช้ระบบที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุกหรือระบบที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับเพียงระบบเดียว โดยต่างก็ใช้ทั้งสองระบบหรือเป็นระบบผสมผสานทั้งสิ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการใช้ระบบกฎหมายใดและในคดีประเภทใดเป็นหลักเท่านั้น เช่น เราอาจกล่าวได้ว่าในคดีแพ่งสามัญนั้น ประเทศฝรั่งเศส ใช้ระบบที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุกเป็นหลัก ส่วนอังกฤษใช้ระบบที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับเป็นหลัก

ลักษณะความแตกต่างของระบบที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุก และระบบที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับ ซึ่งพิจารณาจากการซักถามพยานและการรวบรวมพยานหลักฐานของศาล มีดังนี้

(1) การซักถามพยาน ระบบการค้นหาความจริงที่ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรุกนั้น ศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานเอง ไม่ใช่คู่ความหรือทนายความ รูปแบบการซักถามพยานตามระบบการค้นหาความจริงที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับ จะเริ่มต้นการที่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานซักถามพยานก่อน จากนั้นคู่ความอีกฝ่ายถามค้าน และคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานถามติง แต่การซักถามพยานของศาลตามระบบการค้นหาความจริงที่ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรุกไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบการซักถามพยานในลักษณะดังกล่าว โดยศาลจะเป็นผู้ถามพยานเอง ศาลอาจควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถามพยานในข้อเท็จจริงที่เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดีได้ และสามารถจัดปัญหาที่ทนายความแต่ละฝ่ายจะใช้ขึ้นเชิงในการถามพยานให้พยานไขว้เขว สับสน หรือ เบิกความไม่ตรงกับความจริงได้ การที่ศาลถามพยานเองจึงอาจได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องว่าตรงกับความจริงได้ การที่ศาลถามพยานเองจึงอาจได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องกว่าตรงประเด็นกว่าและรวดเร็วกว่าการให้คู่ความหรือทนายความถามพยานตามระบบค้นหาความจริงที่ผู้พิพากษาเชิงรับ

(2) การรวบรวมพยานหลักฐาน ระบบการค้นหาความจริงที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุกนั้น ศาลจะมีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยอาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองโดยไม่ต้องให้คู่ความร้องขอ ส่วนระบบการค้นหาความจริงที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับนั้น ซึ่งศาล

จะมีบทบาทจำกัดไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติม หรือช่วยคู่ความฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน อย่างไรก็ตามในกระบวนการค้นหาความจริงที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุก แม้จะมีบทบัญญัติกฎหมายให้อำนาจศาลในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองโดยไม่ต้องให้คู่ความร้องขอก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติศาลอาจจะไม่เรียกพยานมาสืบเอง เว้นแต่เพื่อเป็นการยืนยันข้อเท็จจริงใดที่คู่ความได้ยกขึ้นอ้างเท่านั้น และการเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองของศาลมิได้เป็นการเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ตามกฎหมายของคู่ความแต่อย่างใด กล่าวคือ เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานของศาลเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี เป็นการสรุปข้อเท็จจริงและชี้ขาดตัดสินคดีจากข้อเท็จจริงนั้นมิใช่เป็นการที่ศาลทำการค้นหาพยานหลักฐานแทนคู่ความซึ่งมีภาระการพิสูจน์เสียเอง

2.1 ความหมายของมาตรฐานการพิสูจน์

“มาตรฐานการพิสูจน์” หมายถึง มาตรฐานหรือระดับของความน่าจะเป็นไปได้ ซึ่งใช้ในการพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นความจริงหรือไม่ วิธีการที่ใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดว่าอะไรจริงหรือไม่นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นเรื่องของความน่าจะเป็นไปได้เท่านั้น

มาตรฐานการพิสูจน์มีความใกล้ชิดกับภาระการพิสูจน์อย่างมาก จึงอาจกล่าวได้ว่า มาตรฐานการพิสูจน์ก็คือ ระดับการพิสูจน์ขั้นต่ำที่คู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องพิสูจน์ให้ถึงระดับดังกล่าว ซึ่งมาตรฐานการพิสูจน์มีหลายชนิดและขึ้นอยู่กับประเภทของคดีว่าเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาและการต่อสู้คดีของคู่ความ ซึ่งมาตรฐานการพิสูจน์ของโจทก์และจำเลยก็มีความแตกต่างกัน

2.2 หลักการห้ามรับฟังพยานบุคคลเพื่อสืบแทนพยานเอกสารหรือสืบแก้ไขเปลี่ยนแปลงพยานเอกสาร

การห้ามรับฟังพยานบุคคลแทนหรือแก้ไขเพิ่มเติมพยานเอกสารซึ่งเรียกว่า Extrinsic Evidence หรือ Parol Evidence นี้เป็นกฎที่สร้างขึ้นในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law System) ซึ่งมีการพิจารณาคดีโดยลูกขุนในประเทศภาคพื้นยุโรปซึ่งใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) และไม่ใช่ลูกขุนพิจารณาคดีแพ่ง หากได้มีกฎเช่นนี้ไม่กฎนี้สร้างขึ้นเพราะผู้พิพากษาไม่ไวใจลูกขุน จึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการสำนัก rationalism ในปลายศตวรรษที่แล้วเป็นอย่างมาก แต่ก็ยังมีการพยายามนำกฎนั้นมาใช้ให้เข้มงวดยิ่งขึ้นอีก โดยมีข้อความในสัญญา ซึ่งเรียกว่า “merger clause” ระบุว่าข้อตกลงทั้งหลายเท่าที่ปรากฏอยู่ในสัญญาลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ข้อตกลงอื่นไม่ว่าจะมีมาก่อนหรือมีขึ้นพร้อมกับสัญญาลายลักษณ์อักษรหรือคำรับรองอื่นใด มิให้ถือว่ามิผลผูกพัน โดยผลของ merger clause นี้ทำให้ผู้พิพากษาไม่อาจนำข้อยกเว้นมาอนุญาตให้สืบพยานบุคคลแทน หรือเพิ่มเติมตัดทอน แก้ไขเพิ่มเติมสัญญาลายลักษณ์อักษรได้เลย

3. ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของผู้พิพากษาในการแสวงหาข้อเท็จจริง

ในระบบกฎหมายไทยได้รับอิทธิพลจากกฎหมายต่างประเทศทั้งสองระบบกล่าวคือผู้วางรากฐานคือ นักกฎหมายในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) แต่ผู้ที่อยู่ในภาคปฏิบัติเป็นนักกฎหมายในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law System) เสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้แนวความคิดของนักกฎหมายไทยเกิดความสับสนในหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความ กล่าวคือ ยังยึดถือแนวความคิดของนักกฎหมายในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law System) ที่ผู้พิพากษาต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดด้วยการวางเฉยไม่เกี่ยวข้องกับการค้นหาความจริงในคดีมากนัก ปล่อยให้เป็นที่ของโจทก์ จำเลยในฐานะผู้เป็นเจ้าของคดี จะนำสืบพยานหลักฐานให้ศาลฟังข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติไปในทางหนึ่งทางใดเอง

ทางปฏิบัติของศาลกระบวนพิจารณาไม่สอดคล้องกับระบบกฎหมายการค้นหาความจริง แม้ว่าระบบกฎหมายไทยจะมีวิวัฒนาการเรื่องบทบาทของศาลการค้นหาความจริงที่เปลี่ยนแปลงไป แต่แนวปฏิบัติของศาล (Court Practices) ในการดำเนินกระบวนพิจารณาก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามระบบกฎหมายด้วยศาลยังคงมีบทบาทเชิงรับเป็นหลักทั้งในคดีแพ่งสามัญและคดีอาญา โดยศาลจะทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางอย่างเคร่งครัด อันเป็นการไม่สอดคล้องกับระบบกฎหมายในการค้นหาความจริงหรือแสวงหาข้อเท็จจริงของไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เปลี่ยนแปลงไป ล้วนก่อให้เกิดปัญหาต่อการพิจารณาคดีหลายประการ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทผู้พิพากษาในการแสวงหาข้อเท็จจริง

3.1 ปัญหาการซักถามพยาน ตามมาตรา 117 การถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความ ศาลหรือผู้พิพากษาบทบาทในการถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความเป็นหลักซึ่งผลทำให้ศาลได้ข้อเท็จจริงเฉพาะส่วนที่โจทก์และจำเลยอยากให้เห็น ซึ่งจะได้ “ความจริง” ไม่เกินร้อยละ 50 และบทบาทของศาลหลักเป็นเพียงกรรมการควบคุมการเอาผิดเอาเปรียบกันเชิงคดีของคู่ความ ด้วยเหตุนี้ความได้เปรียบเสียเปรียบก็ไม่ควรนำมาคำนึงถึงถ้าศาลถามแล้วได้ “ความจริง” มาพิพากษาคดี และศาลควรพิพากษาคดีบนพื้นฐานของความจริงยิ่งกว่าบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่ได้มาโดยระวิงกลัวฝ่ายใดจะเสียเปรียบกว่ากัน

3.2 ปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยมาตรา 86 วรรค 3 บัญญัติว่า “เมื่อศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่นอันเกี่ยวกับประเด็นในคดีมาสืบเพิ่มเติมให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปซึ่งอาจรวมทั้งการที่จะเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ได้ โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ” ซึ่งได้ให้อำนาจศาลในการรวบรวมพยานหลักฐานแต่ในทางปฏิบัติศาลไม่ค่อยจะใช้ อำนาจดังกล่าว จึงทำให้ศาลไม่สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและครบถ้วน อันเป็นสาเหตุที่ทำให้การตัดสินคดีไม่ตรงต่อความเป็นจริง

3.3 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานการพิสูจน์เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมิได้กำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ไว้ เป็นสาเหตุที่ทำให้การพิจารณาคดีของศาลไทยที่เป็นระบบกล่าวหาหรือระบบที่ให้คู่ความต่อสู้กันด้านพยานหลักฐาน ทนายความจะต้องเสนอต่อศาลซึ่งพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์หรือที่เป็นข้อได้เปรียบของลูกความของตนมากที่สุด เป็นระบบการพิจารณาคดีสามฝ่ายที่มีโจทก์ จำเลย และศาล โดยศาลจะเป็นผู้ลั่นกรองพยานหลักฐาน ทนายความจึงมีความสำคัญมาก ทนายความยังมีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการว่าความสูง ย่อมมีโอกาสชนะคดียิ่งมีมากขึ้น เนื่องจากการต่อสู้กันด้านพยานหลักฐานจึงเกิดการได้เปรียบเสียเปรียบกันในการดำเนินคดี และพยานหลักฐานอาจถูกตัดออกจากระบบได้หากทนายความเห็นว่าไม่ควรนำมาสืบพยาน ทนายความจะเป็นผู้เลือกพยานหลักฐานที่เหมาะสม ดังนั้น การนำเสนอพยานหลักฐานและแนวทางในการดำเนินคดีขึ้นอยู่กับทนายความและการวางแผนทางอย่างเพื่อให้ฝ่ายของตนชนะคดี ด้วยเหตุนี้มาตรฐานการพิสูจน์จึงมีความสำคัญอย่างมาก การกำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ทำให้คู่ความที่มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงทราบถึงมาตรฐานหรือระดับที่ตนต้องพิสูจน์ให้ถึง หากไม่สามารถทำได้จะส่งผลให้คู่ความฝ่ายนั้นต้องแพ้คดีในประเด็นหรือคดีนี้ก็เป็นได้ และที่สำคัญไปกว่านั้นคือจะทำให้ศาลไม่สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

3.4 ปัญหาเกี่ยวกับบทตัดพยาน

1) บทตัดพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เมื่อพิจารณาบทตัดพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 นี้ จะเห็นได้ว่าเป็นบทตัดพยานที่ค่อนข้างจะเด็ดขาด เป็นการตัดพยานบุคคลในกรณีที่มิใช่กฎหมายบังคับให้ต้องมีพยานเอกสาร และให้ถือเอาข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในเอกสารนั้น ซึ่งเหมาะกับสังคมที่คนอ่านออกเขียน, สังคมที่คนมีอำนาจต่อรองในการทำเอกสารหรือการทำสัญญานิติกรรมเท่าเทียมกันสังคมมีความตระหนักถึงความสำคัญของข้อความในเอกสารแล้วก็มีวัฒนธรรมที่จะให้ข้อความในเอกสารนั้นตรงกับที่ตกลงกัน ซึ่งสังคมไทยไม่ได้เป็นเช่นนั้น การทำสัญญาของสังคมไทย ยังทำไปด้วยความเกรงใจ ไม่ได้ยึดถือลายลักษณ์อักษร ด้วยเหตุ การนำใช้บทบัญญัติดังกล่าวอย่างเคร่งครัดกลายเป็นการปิดกั้นไม่ให้ความจริงเข้ากระบวนการพิจารณาของศาล เพราะคู่ความจะนำสืบว่าความจริงเป็นอย่างไร มาตรานี้ก็ตัดพยานที่จะนำสืบเสียไม่ให้ศาลได้มีโอกาสได้รู้ถึงความจริง หรือมีโอกาสที่จะชั่งน้ำหนักความจริง

2) บทตัดพยานตามประมวลรัษฎากร

บัญญัติตามประมวลรัษฎากร มาตรา 118 หลักกฎหมายพยานเรื่องนี้ มิใช่หลักการของกฎหมายลักษณะพยานโดยแท้ แต่เป็นเรื่องที่รัฐต้องการเก็บภาษีอากรจากประชาชนโดยใช้กฎหมายพยานเป็นบทบังคับ ดังนั้นการใช้และการตีความจึงมีแนวโน้มที่ศาลจะตีความเคร่งครัดเท่าที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากร มาตรา 118 เท่านั้น โดยคำพิพากษาส่วนใหญ่แล้วจะพิพากษา

มิให้รับฟังพยานหลักฐาน แม้จะมีการรับกันในชั้นพิจารณาหรือข้อเท็จจริงฟังเป็นการยุติว่ามีการทำสัญญาหรือเอกสารที่กฎหมายให้ปิดอากรแสตมป์จริง แต่ศาลจะต้องพิพากษาในทำนองว่าไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ แม้คำพิพากษาจะเป็นการพิพากษาที่ถูกต้องตามกฎหมายก็ตามแต่เป็นคำพิพากษาที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งกรณีนี้เป็นภัยร้ายแรงต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กระบวนการพิจารณาของไทยไม่สอดคล้องกับแนวความคิดของระบบกฎหมายส่งผลทำให้ระบบการแสวงหาข้อเท็จจริงของไทย ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะระบบการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่งของไทยยังไม่สามารถได้ข้อเท็จจริงที่ครบถ้วน ถูกต้องตรงความจริง เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย เปิดโอกาส ให้มีการอาศัยช่องว่างของกฎหมายวิธีพิจารณาความเพื่อบ่มเอาชณะคดีกัน ทั้งกฎหมายไม่ได้กำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ไว้ให้ชัดเจน, มีบทตัดพยานหลักฐานที่เคร่งครัดเกินความจำเป็น และบทบาทของผู้พิพากษายังคงมีบทบาทในเชิงรับ (Passive Role) เป็นส่วนใหญ่ จึงควรมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. การซักถามพยาน ควรเป็นหน้าที่ของศาล โดยแก้ไขกฎหมายให้การซักถามพยานเป็นหน้าที่ของศาล เพราะหากศาลเป็นผู้ถามพยานเองศาลอาจใช้คำถามนำได้ ทำให้ศาลสามารถควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยสามารถถามพยานในข้อเท็จจริงที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดีได้ และขจัดปัญหาที่ทนายความแต่ละฝ่ายที่จะใช้ชั้นเชิงในการถามพยานให้พยานได้ไขว่ไขว่ สับสน หรือเบิกความไม่ตรงกับความจริง การที่ศาลถามพยานเองอาจจะได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องกว่า ตรงประเด็นกว่า และรวดเร็วกว่าการให้คู่ความหรือทนายความ ถามพยานตามระบบการค้นหาความจริงที่ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรับ กรณี ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง ความกล้าที่จะเบิกความในข้อซึ่งเป็นเท็จก็มีน้อย ผิดกับการที่ตัวความหรือทนายความเป็นผู้ถาม และพยานไม่อาจรู้ตัวล่วงหน้าได้ว่า ศาลจะถามในข้อใดและเรื่องใดบ้าง การเตรียมตัวปรั่งแต่งคำเบิกความเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือที่เรียกว่า “ซ้อมพยาน” นั้น ก็ไม่มีโอกาสทำได้ เมื่อศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง คำถามลงที่ทำให้พยานเข้าใจผิดแล้วตอบผิด หรือคำถามที่เป็นการข่มขู่พยาน จะไม่เกิดขึ้น ที่สำคัญจะได้ความจริงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถลดความเลื่อมล้ำความสามารถของทนายความได้

2. การรวบรวมพยานหลักฐาน แม้กฎหมายจะให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางไม่ว่าในการพิจารณาคดีสามัญ และการพิจารณาคดีวิสามัญก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติไม่มีการนำมาใช้หรือมีการน้อยมาก อัน เนื่องจากมาความเชี่ยวชาญของผู้พิพากษาไม่เพียงพอว่าน่าจะมีเหตุอื่นร่วมประกอบด้วยเรื่องความเชี่ยวชาญในกิจการด้านนั้น ๆ อาจมีส่วนช่วยให้ศาลสามารถมองเห็นสู่ทางใช้อำนาจได้แม่นยำละเอียดกว่าท่านที่ไม่เชี่ยวชาญ ผู้พิพากษาหรือตุลาการที่มีความเชี่ยวชาญมากเท่าไร การเรียกพยานหลักฐานชั้นใดที่ย่อมมีความสำคัญและมีน้ำหนักมาก จะทำให้เกิดผลแพ้

ชนะในคดีได้ คืออาจกลับสถานการณ์จากแพ้เป็นชนะ ชนะเป็นแพ้ ทำให้ถูกครหาหรือโต้แย้ง แม้ความจริงจะได้ทำไปโดยวัตถุประสงค์มุ่งจะให้เกิดความถูกต้องเป็นธรรม แต่ว่าการที่ต้องถูกตั้งกรรมการมาสอบสวนข้อเท็จจริงพิสูจน์ความผิดความบริสุทธิ์จากกระบวนการร้องเรียนกล่าวโทษทางวินัยเหล่านี้ เป็นการบั่นทอนความมุ่งมั่นของผู้พิพากษาคณะตุลาการซึ่งก็ยังเป็นปุถุชนทั่วไปทำให้ไม่ต้องการใช้อำนาจนี้ถ้าไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้ควรจะมีมาตรฐานมารองรับไว้ว่าให้ถือเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะค้นหาพยานหลักฐาน เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมของคู่ความที่เกี่ยวข้อง

3. กำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่ง เนื่องจากกฎหมายไทยไม่ได้กำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น ควรกำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งให้ชัดเจนและเหมาะสมแก่ประเภทของคดีด้วย แม้คดีแพ่งจะมีพื้นฐานมาจากความเท่าเทียมกันของคู่ความก็ตาม แต่คดีแพ่งก็มีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ ทรัพย์สิน ชื่อเสียง ดังนั้นการกำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ต้องคำนึงผลกระทบต่อสถานะของบุคคล เช่น คดีฟ้องหย่า หรือคดีที่มีการฉ้อฉล เป็นต้น ควรจะมีมาตรฐานการพิสูจน์สูงกว่าคดีแพ่งทั่วไป เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การกำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่ง ยังมีประเด็นสำคัญอีกหลายประเด็นของกฎหมายกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความแพ่ง ผู้เขียนไม่อาจจะรวบรวมข้อมูลโดยละเอียดไว้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ ผู้เขียนจึงขอเสนอไว้เป็นแนวทางในการทำวิจัยในเรื่องนี้เป็นการวิจัยเฉพาะด้านต่อไป

4. ยกเลิกบทตัดพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 94 และตามประมวลรัษฎากรมาตรา 118 เนื่องจากบทตัดพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 94 นั้นไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมของประเทศ เพราะวัฒนธรรมของคนไทยไม่ได้ให้น้ำหนักกับตัวหนังสือหรือลายลักษณ์อักษรมาก แต่กลับให้ความสำคัญกับความเกรงใจของคู่สัญญา เพราะฐานะของคู่สัญญามีความไม่เท่าเทียมกันในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ประกอบกับกฎหมายสารบัญญัติว่าด้วย แบบและหลักฐานแห่งนิติกรรมสัญญา ทั้งนี้เพื่อเคารพหลัก “ความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา” ที่เป็นลายลักษณ์อักษรในสัญญานั้น ๆ ได้โดยชัดเจนแล้ว ดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 ที่บัญญัติว่า “ในการตีความการแสดงเจตนา นั้น ให้ฟังเสียงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร” นั้น หมายถึง กรณีนิติกรรมที่ทำกันไว้มีข้อความไม่ชัดเจน หรือมีข้อความขัดแย้งกัน หรือ อาจแปลความหมายได้เป็นหลายนัย แต่ถ้าข้อความในสัญญาชัดเจนแล้วย่อมไม่มีความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องตีความการแสดงเจตนา และในกรณีที่กฎหมายได้กำหนดแบบของนิติกรรม หากคู่ความไม่ได้ทำตามแบบกฎหมาย นิติกรรมหรือสัญญานั้นย่อมตกเป็นโมฆะตามผลของกฎหมาย ดังนั้นไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติอีก ประกอบในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศออสเตรเลีย ได้ยกเลิกกฎหมายในส่วนนี้แล้ว หากยังคงไว้ควรกำหนดขอบเขตการใช้เฉพาะกลุ่มคู่สัญญาที่มีฐานะเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง มีอำนาจต่อรองกันเท่านั้น

ส่วนบทตัดพยานตามประมวลรัษฎากรมาตรา 118 ควรยกเลิกไปเสีย เพราะเจตนารมณ์ของการร่างกฎหมายดังกล่าวไม่ได้เป็นไปตามหลักกฎหมายลักษณะพยานแต่อย่างใด แต่กลับเป็นตัวบทกฎหมายที่ทำลายระบบกฎหมายลักษณะส่งผลทำให้การตัดสินคดีของศาลแม้จะถูกต้องตามกฎหมายและไม่ตรงต่อความเป็นจริง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชนเกิดความเสื่อมศรัทธาหรือความเชื่อถือในการวินิจฉัยตัดสินคดีของศาลและความเคารพต่อสถาบันศาลยุติธรรมลดน้อยลงไป

บรรณานุกรม

- จรัญ ภักดีธนากุล. (2524, มีนาคม). “บทตัดพยานบอกเล่าในกฎหมายไทย.” *วารสารกฎหมาย*, 6(3).
- จรัญ ภักดีธนากุล. (2551). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จีระวิชาการพิมพ์.
- วรรัชย์ บุญบำรุง, ธนากร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ. (2548). *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2548). *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- สัตยยุทธชำนาญ (เปลี่ยน ลีละสร). (2549). *หนังสือข้อเท็จจริง* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ.
- สมบัติ พฤตพิงศภัค. (2553, มิถุนายน-กรกฎาคม). “บทบาทของศาลในการค้นหาความจริง.” *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์*, 4(5).